

Myrvisslarens, *Pyrgus centaureae*, värdväxtval

PER-OLOF WICKMAN

Säkert är dagfjärilarna bland de bäst kända insektsgrupperna. Ändå ger en översiktlig granskning av de norrländska arterna vid handen att deras biologi och värdväxter är dåligt kända (Eliasson 2005).

Hjortron som värdväxt

Enligt nordisk fjärilslitteratur så är myrvisslarens, *Pyrgus centaureae*, värdväxt hjortron, *Rubus chamaemorus*. Enligt Nationalnyckeln så är utvecklingsstadierna ofullständigt kända ”men många larver hittades i början av 1900-talet på hjortron i Gällivaretrakten. Sannolikt lever de i ett bo mellan sammanspunna blad likt flertalet närbesläktade arters larver... I sydligare populationer i Nordamerika lever larven på värdväxter i släktena *Potentilla* och *Fragaria*.” (Eliasson 2005: 134). Alla dessa växtsläkten verkar sannolika värdväxter med tanke på att larverna i släktet *Pyrgus* ofta äter just arter i familjen rosväxter.

Efter lite letande i fjärilslitteraturen fann jag den publikation från början av förra seklet som måste vara ursprunget till angivelsen om att myrvisslaren äter hjortron. Professor Stichel (1911: 59) från Berlin meddelar att en herr Rangnow har företagit insamlingsresor till Gällivares omgivningar. Vid en av dessa fann Rangnow två larver av myrvisslaren. Denna iakttagelse fördes senare vidare av Nordström (1919:139), som gav följande sammanfattning:

”Rangnow har lyckats finna larven till den sistnämnda [*Hesperia centaureae*] jämte dess

näringsväxt. Han fann två larver inom sammanspunna blad av *Rubus chamaemorus*. Huvudet är rödaktigt, kroppen svart, gråsprängd med mörk rygglinje. Puppen brun, vitpudrad, i synnerhet på vingar och thorax, den sista med svartaktig rygglinje, som i mitten och bakåt är utbredd åt sidorna, bakkroppen med en dubbel rad mörka ryggfläckar och en rad mörka sidoryggfläckar, vingar strålformigt bruntecknade; hela puppan kort och fint hårig.”

Det bör tilläggas att Rangnow enligt Stichel (1911) fick båda larverna att förpupa sig. Den ena kläcktes egendomligt nog samma sommar i slutet av augusti; den andra dog efter övervintring. Medföljande bilder på den kläckta fjärilen bekräftar att det är frågan om myrvisslaren. Denna observation gäller alltså endast två larver, så det är egentligen fullt möjligt att myrvisslaren också har en rad andra värdväxter.

Äggläggning observerad

När jag sommaren 2006 under två dagar (30 juni och 1 juli) besökte Ånnfjällen mellan Handöl och Storulvåns turiststation i Jämtland, så hade jag turen att få se några hanar av myrvisslaren. Precis som man kunde förvänta enligt litteraturen så flög fjärilarna på myrmarker där det växer hjortron. Hanarna förekom glest och patrullerade eller tävlade om revir, precis som Eliasson (2005) skriver.

Den 1 juli fann jag i samma sorts miljöer en hona, som jag lyckades följa efter ett tag under eftermiddagen, trots att den inte var lätt att fixera med blicken i flykten. Honan solade med öppna vingar ömsom på glest bevuxna plättar på marken, ömsom

på bladen av olika dvärgbuskar. Efter en dryg halvtimme satte hon sig och lade ett ägg, men till min förvåning inte alls på hjortron, utan på dvärgbjörk (*Betula nana*) (Fig. 1). Det var ett mycket litet skott av dvärgbjörk med bara några blad alldeles intill marken med vitmossa. Ägget fäste hon på undersidan av ett av de halvcentimeterstora bladen (Fig. 2). Jag såg inte att hon undersökte några andra växter för äggläggning innan. Efter att hon lagt detta ägg prövade hon att fästa ett ägg till på samma lilla planta, men bestämde sig istället för att flyga iväg.

Eftersom hon lade ägget på undersidan av ett litet blad, precis intill marken, var jag tvungen att släppa uppsikten på henne för att kontrollera om hon verkligen hade lagt ett ägg. Jag tappade därför bort henne när hon flög iväg. Så jag vet inte om hon lade fler ägg på dvärgbjörk. Men när jag såg mig om blev det uppenbart att den miljö som myrvisslarna flög i var lika full av dvärgbjörk som av hjortron.

Det finns ju många fjärilar som inte lägger sina ägg direkt på värdväxten, utan fäster dem på andra underlag eller släpper dem direkt på marken. Hit hör arter som

Figur 1. Myrvislarhonan lägger ägg på ett marknära dvärgbjörksskott. Foto: P.-O. Wickman.

lever där det finns stora bestånd av värdväxterna och där den unga larven inte behöver förflytta sig långt för att hitta mat. Så betar sig bl a många gräsfjärilar. Men här lades ju ägget (Fig. 2) på en delvis sank mark flera meter från närmaste hjortronbestånd, varför ett sådant beteende inte var sannolikt. Vissa äggövertvintrande arter bland pärlemor- och apollofjärilar lägger inte heller ägg på värdväxten. Men som det skulle visa sig kläcktes ägget efter en vecka den 7 juli (Fig. 3) och myrvisslaren är alltså inte äggövertvintrare.

Larvens födopreferens

Det fanns alltså anledning att ta denna myrvisslarhona på allvar och undersöka om larven föredrog dvärgbjörk framför hjortron. Det lilla blad som ägget var lagt på var nu ganska torrt, så jag hade letat rätt på nya blad. Detta var inte helt lätt, eftersom jag nu var på mitt landställe i östra Småland. Hjortron är inte så svårt att hitta i landskapen söder om Norrland, men dvärgbjörk är betydligt besvärligare. I hela Oskarshamns kommun finns bara en känd lokal (Rüling 1997). Senare fortsatte jakten på dvärgbjörk i Stockholmstrakten där jag bor mer permanent. Även här är dvärgbjörk mycket sällsynt (se t ex Rydberg & Wanntorp 2001), och några späda skott av den typ som honan lade ägg på kunde jag inte alls finna. Jag fick nöja mig med att klippa av något litet toppskott på större exemplar.

För att ta reda på om larven föredrog hjortron eller dvärgbjörk placerade jag den nyckläckta larven i en 5 ml plastburk med ett halvt hjortronblad och ett halvt dvärgbjörksblad av samma storlek. Jag placerade så larven mitt emellan de två bladhalvorna

Figur 2. Myrvislarens ägg är ca 0,7 mm i diameter, ljust, vitaktigt grönt. Det är något tillplattat pumpaformat med täta, longitudinella ribbor. Foto: P.-O. Wickman.

för att se vilken den föredrog. Nästa dag hade den bara ätit av dvärgbjörksbladet (Fig. 4). Larven satt på undersidan av bladet och åt små fönster mellan bladnerverna.

Jag undersökte sedan om den åt av hjortron trots allt och satte den på bara hjortron. Den åt nu små gluggar på samma sätt i hjortronbladet till nästa dag. Detta tyder på att den faktiskt äter hjortronblad. För att igen undersöka preferensen för dvärgbjörk gjorde jag så om det första försöket med ett halvt hjortronblad och ett halvt dvärgbjörksblad. Den visade sig igen under det kommande dygnet att den vid en valmöjlighet bara åt av dvärgbjörksbladet. Försöket antyder att larven äter båda växtarterna, men att den föredrar dvärgbjörk.

Jag flyttade därefter över larven den 10 juli till ett blad på en liten kvist med dvärgbjörk i en större burk. När jag undersökte burken dagligen, så kunde jag inte upptäcka någon larv. Jag såg inte heller några ätspår eller skitar. Den 13/7 kände

jag mig tvungen att gå igenom alla bladen i burken och fann då larven under det allra nedersta dvärgbjörksbladet, som var tryckt mot den hushållspapperstuss som jag stoppat ner i hålet av botten på plastburken för att hålla kvistarna på plats och förhindra att larven ska kunna trilla ner i vattnet i den undre burken. Det blad som larven satt på var dött, och larven hade inte ätit mer än några små hål i det. Men larven såg fullt frisk ut och var trind och rund och kröp långsamt omkring när jag tog upp den.

För att ha lite kontroll på larven och se till att den åt flyttade jag larven till en liten 5 ml burk igen, med ett friskt blad på botten. Nästa morgon så hade den ätit av dvärgbjörksbladet (hål mellan bladnerverna) och satt i vanlig ordning på undersidan av bladet.

Jag hade än så länge inte sett några tecken på att larven skulle göra en spånad. När jag gav larven nya friska blad den 15 juli lade jag därför istället i två stycken blad ovanpå varandra. Den gjorde nu ett litet tunt spinn mellan bladen så att det kändes som klister när man särade på dem. Jag fortsatte att mata larven på detta sätt. Den satt mellan bladen och åt fönster mellan

Figur 3. Den 1 dag gamla larven är gulaktig med mörkt huvud. Den har små korta borst på lederna och på huvudet. Foto: P.-O. Wickman.

bladnerverna framförallt invid bladfästet på det undre bladet. Larven växte mycket långsamt och åt fram till den sista juli. Den var då ca 3 mm lång. Den 1 augusti hittade jag den fastspunnen på ovansidan av ett blad. Det såg ut som om den skulle ömsa hud, men så skedde inte. Den 7 augusti var den död och hoptorkad.

Det syns på fotot från äggläggningen (Fig. 1) att på den plats där honan lade ägget fanns mängder av små marknära skott med små blad av dvärgbjörk där det hade varit möjligt för larven att spinna samman blad på det sätt som den gjorde när den fick två blad. Där kunde den också ha funnit en fuktig miljö, precis som den som den uppsökte i botten av den stora burken. Men på de kvistar som jag fann i de sydsvenska miljöerna satt inte dvärgbjörksbladen så tätt samman att de var möjliga att spinna samman. Kanske hade larven överlevt bättre om jag hade kunnat

Figur 4. Experimentresultat i en 5 ml burk med ett halvt blad av dvärgbjörk och hjortron. Åtspår syns på bladet av dvärgbjörk. Larven satt alltid på bladets undersida och bilden är tagen underifrån. Foto: P.-O. Wickman.

ordna en mer naturlig miljö. Men kanske var det den ihållande värmen i södra Sverige denna juli som knäckte den. Men det verkar som om det inte var fel på värdväxten i sig i alla fall.

Dvärgbjörk ny värdväxt

Det kan tyckas som en lång beskrivning av något så fjuttigt som en enda äggläggning och enda liten larv. Men med tanke på att det är en betydande andel av alla myrvislarlarver som någonsin observerats, och att värdväxten är helt ny och inte besläktad med hjortron, så tycks det mig ändå vara motiverat att berätta detta. Just den larv jag studerade föredrog dvärgbjörk framför hjortron. En viktig lärdom av dessa iakttagelser är också att det finns saker kvar att upptäcka om våra dagfjärilar och särskilt om de norrländska arterna.

Citerad litteratur

- Eliasson, C.U. 2005: Artbeskrivningar, sid 129-365. *Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Fjärilar: Dagfjärilar. Hesperidae - Nymphalidae*. Artdatabanken, Sveriges Lantbruksuniversitet, Uppsala.
- Nordström, F. 1919: Bidrag till kännedom om Sveriges dagfjärilar. *Entomologisk Tidskrift* 40: 120-142.
- Rydberg, H. & Wanntorp, H.-E. 2001: *Sörmlands flora*. Botaniska sällskapet i Stockholm, Stockholm.
- Rüling, Å. 1997: *Floran i Oskarshamns kommun*. SBF-förlaget, Lund.
- Stichel, H. 1911: Zweiter Beitrag zur nordischen Schmetterlingsfauna und anknüpfende Bemerkungen. *Berliner Entomologischen Zeitschrift* 56: 33-104.

Författarens adress:

per-olof.wickman
Larsbodavägen 50
123 41 Farsta